

SCIENTIA
IUSTITIA

Maša Hribar

Položaj oškodovanca v slovenskem kazenskem postopku

LEXPERA®

GV
ZALOŽBA

Ljubljana 2024

Kazalo

Seznam kratic in okrajšav	11
1. Uvod	13
1.1. Raziskovalni problem	13
1.2. Področje raziskovanja, predmet preučevanja in njegove omejitve	15
1.2.1. Ožje področje raziskovanja in njegove omejitve	18
1.2.2. Terminološka opomba: oškodovanec in žrtev kaznivega dejanja	19
1.3. Cilji monografije in raziskovalne hipoteze	21
1.4. Metodologija	23
1.5. Pregled vsebine	26
2. Kazenski postopek in žrtev kaznivega dejanja	29
2.1. Razvojna pot in »tradicionalni« poglobljeni pogledi na kazensko pravo in postopek	29
2.2. Premik pozornosti k žrtvam kaznivih dejanj	33
2.3. Argumenti za vključevanje in proti vključevanju žrtev kaznivih dejanj v kazenski postopek	36
2.4. Konceptualizacija žrtve kaznivega dejanja v kazenskem postopku	38
2.4.1. Različna pojmovanja žrtve kaznivega dejanja	39
2.4.1.1. Žrtev kot vir informacij (priča)	40
2.4.1.2. Žrtev kot oseba, ki je utrpela škodo (t. i. ekonomski model)	41
2.4.1.3. Žrtev kot oseba, ki potrebuje podporo in zaščito (t. i. model rehabilitacije in zaščite)	45
2.4.1.4. Žrtev kot oseba, ki ima nadzor nad kazenskim pregonom	47
2.4.1.5. Žrtev kot nosilka pravic	51

2.4.2. Pravice žrtev kaznivih dejanj in njihovo sodelovanje v kazenskem postopku	54
2.4.2.1. Podporne pravice	55
2.4.2.2. Sodelovalne pravice	56
2.4.3. Novi modeli kazenskega postopka.	61
2.5. Izhodišča raziskovanja	64
3. Štirje stebri veljavne pravne ureditve	65
3.1. Uvod	65
3.2. Prvi steber: Jugoslovanska tradicija in njena nadgradnja. . . .	66
3.2.1. Jugoslovanska tradicija	66
3.2.1.1. Zakonodaja stare Jugoslavije	67
3.2.1.1.1. Ocena oškodovančevega položaja v zakonodaji stare Jugoslavije	71
3.2.1.2. Zakon o kazenskem postopku iz leta 1948	72
3.2.1.2.1. Ocena oškodovančevega položaja v ZKP/48	76
3.2.1.3. Zakonik o kazenskem postopku iz leta 1953.	76
3.2.1.3.1. Ocena oškodovančevega položaja v ZKP/53	86
3.2.1.4. Ureditev po noveli leta 1967	87
3.2.1.4.1. Ocena oškodovančevega položaja glede na novelo leta 1967	90
3.2.1.5. Zakon o kazenskem postopku iz leta 1977	91
3.2.1.5.1. Ocena oškodovančevega položaja po letu 1977	94
3.2.2. Zakon o kazenskem postopku (ZKP) iz leta 1994	95
3.2.2.1. Nove rešitve ZKP	96
3.2.2.2. Razvojni trendi prvih dveh desetletij veljave ZKP.	98
3.2.2.2.1. Varstvo oškodovancev pred sekundarno in ponovno viktimizacijo	99
3.2.2.2.2. Alternativni načini reševanja kazenskih zadev in prvi poenostavljeni postopki	102
3.2.2.2.3. Poostriitev procesnega režima (tudi za oškodovance	103
3.2.2.2.4. Sodelovalne pravice oškodovancev v kazenskem postopku	104
3.2.3. Sklepno o razvoju oškodovančevega položaja v zakonski ureditvi do leta 2015.	107
3.3. Drugi steber: Evropski razvojni trendi.	111

3.3.1. Svet Evrope in sodna praksa ESČP.....	112
3.3.1.1. Pravica do poštenega sojenja iz prvega odstavka 6. člena EKČP (civilni del).....	114
3.3.1.1.1. Uporaba civilnega dela prvega odstavka 6. člena EKČP v kazenskem postopku.....	115
3.3.1.1.2. Procesna jamstva civilnega dela prvega odstavka 6. člena EKČP.....	119
3.3.1.2. Zaščita med kazenskim postopkom.....	124
3.3.1.3. Pozitivne obveznosti države.....	129
3.3.1.3.1. Učinkovita preiskava najtežjih kršitev človekovih pravic.....	133
3.3.1.3.1.1. Obveščenost o teku postopka in možnost izpodbijanja odločitve, da se pregon ne izvede.....	143
3.3.1.3.1.2. Dostop do podatkov spisa.....	144
3.3.1.3.1.3. Kvalificirana pravna pomoč.....	145
3.3.1.3.1.4. Sodelovanje v dokaznem postopku.....	145
3.3.1.3.2. Standardi preiskovanja premoženjskih deliktov.....	149
3.3.1.4. Pravno varstvo v primeru kršitev človekovih pravic ...	151
3.3.2. Pravo Evropske unije.....	152
3.3.3. Sklepno o sodobnih evropskih razvojnih trendih.....	166
3.4. Tretji steber: Ustavnopravna misel.....	168
3.4.1. »Doktrina neupravičene osebe«.....	169
3.4.2. Varstvo oškodovančevih civilnih zahtevkov.....	173
3.4.3. Spoštovanje osebnega dostojanstva oškodovancev težjih osebnih kaznivih dejanj.....	175
3.4.4. Vsebinsko varstvo oškodovančevih človekovih pravic?.	178
3.4.5. Sklepno o ustavnopravnem razvoju.....	181
3.5. Četrti steber: Polje proste presoje zakonodajalca.....	181
3.6. Sklepno ugotovitve.....	184
4. Oškodovanec v slovenskem kazenskem postopku po noveli ZKP-N.....	187
4.1. Definicija oškodovanca.....	189
4.2. Kazenski postopek.....	195
4.2.1. Nujno izhodišče: predkazenski postopek.....	196
4.2.2. Sodni postopek.....	199
4.2.2.1. Podporne pravice.....	200
4.2.2.2. Sodelovalne pravice.....	205

4.2.2.2.1.	Kvalificirano zastopanje s pooblaščencom	205
4.2.2.2.2.	Vplivanje na forum odločanja	206
4.2.2.2.3.	Spremljanje poteka kazenskega postopka, formalno izjavljanje in prispevanje k dokaznemu gradivu.	207
4.2.2.2.4.	Uveljavljanje premoženjskopравnih zahtevkov	214
4.2.2.2.5.	Vlaganje pravnih sredstev.	215
4.2.2.2.6.	Povrnitev stroškov kazenskega postopka glede na njegov izid.	220
4.2.2.3.	Prelivanje med obema vrstama pravic in napetosti med njima.	221
4.2.2.4.	Prelivanje med različnimi pojmovanji žrtve kaznivega dejanja.	224
4.3.	Skrajšani postopek.	226
4.4.	Poenostavljeni postopki in alternativni načini reševanja kazenskih zadev	230
4.4.1.	Pogajanja in sporazum o priznanju krivde	230
4.4.1.1.	Teoretična spoznanja o sodelovanju žrtev v postopkih pogajanj	230
4.4.1.2.	Sporazum o priznanju krivde (XXVI.a poglavje ZKP)	234
4.4.2.	Postopek za izdajo kaznovalnega naloga (XXV.a poglavje ZKP)	236
4.4.3.	Mehanizma alternativnega načina reševanja kazenskih zadev.	238
4.4.3.1.	Poravnavanje (161.a člen ZKP).	239
4.4.3.2.	Pogojni odlog kazenskega pregona (162. člen ZKP)	240
4.5.	Sklepne ugotovitve.	241
5.	Primerjalnopravni prikaz.	245
5.1.	Izhodiščna razhajanja v izbranih pravnih ureditvah	248
5.2.	Postopek pred sojenjem: nasprotovanje odločitvi državnega tožilca, da ne začne pregona.	252
5.2.1.	Hrvaška.	253
5.2.2.	Nemčija.	254
5.2.3.	Kanada in druge <i>common law</i> ureditve	256
5.3.	Postopek med sojenjem: odločanje o krivdi in sankcijah	258
5.3.1.	Hrvaška.	259

5.3.2. Nemčija.....	263
5.3.2.1. Adhezijski postopek po StPO	263
5.3.2.2. Stranski tožilec po StPO.....	265
5.3.2.3. Sodelovanje drugih oškodovancev po StPO	270
5.3.3. Kanada in druge <i>common law</i> ureditve	272
5.4. Postopek po sojenju: pravna sredstva zoper končno odločitev o glavni stvari.....	278
5.4.1. Hrvaška.....	278
5.4.2. Nemčija.....	279
5.4.3. Kanada in druge <i>common law</i> ureditve	281
5.5. Poenostavljeni postopki: sporazumevanje o priznanju krivde	284
5.5.1. Hrvaška.....	284
5.5.2. Nemčija.....	286
5.5.3. Kanada	288
5.6. Sklep: vloga žrtev v izbranih kazenskoprocesnih ureditvah v primerjavi z ZKP	290
6. Razprava	295
6.1. Preliminarna ocena oškodovančevega položaja v slovenskem kazenskem postopku	295
6.2. Vpliv na položaj glavnih procesnih subjektov.....	300
6.2.1. Vpliv na položaj obdolženca.....	301
6.2.1.1. Domneva nedolžnosti	301
6.2.1.2. Pravica do poštenega sojenja.....	303
6.2.1.2.1. Enakost orožij.....	303
6.2.1.2.2. Pravica do primerne časa in možnosti za pripravo obrambe	306
6.2.1.2.3. Pravica do sojenja v navzočnosti in pravica do zaslišanja obremenilnih prič	306
6.2.1.2.4. Pravica do javnega sojenja.....	310
6.2.1.2.5. Pravica do sojenja v razumnem roku.....	311
6.2.1.3. Načelo enakosti in enako varstvo pravic	312
6.2.1.3.1. Oškodovančevo sodelovanje v kazenskem postopku.....	313
6.2.1.3.2. Sodelovanje oškodovancev pri alternativnem reševanju kazenskih zadev... ..	313
6.2.2. Vpliv na položaj državnega tožilca.....	314
6.2.3. Vpliv na položaj sodišča	316
6.2.3.1. Načelo iskanja materialne resnice	316

6.2.3.2. Formalno in materialno procesno vodstvo.....	318
6.2.4. Sklep	319
6.3. Kritična ocena oškodovančevega položaja v slovenskem kazenskem postopku	320
6.3.1. Kazenski postopek	320
6.3.1.1. Konceptualna dilema: meje oškodovančevega aktivnega sodelovanja v kazenskem postopku.....	322
6.3.1.2. Procesna asimetrija in druge nekonsistentnosti zakonske ureditve.....	326
6.3.1.3. Izvedbene posledice obstoječe procesne ureditve in razmislek <i>de lege ferenda</i>	328
6.3.1.4. Sklep.....	333
6.3.2. Posebej o skrajšanem in poenostavljenih postopkih...	334
6.3.3. Alternativni načini reševanja kazenskih zadev	340
7. Sklep: Reorientacija ali le modifikacija slovenskega kazenskega postopka?	343
The Role of an Injured Party in Slovenian Criminal Procedure (Summary).....	353
Literatura in viri	355
Imensko kazalo.....	393
Stvarno kazalo	399
Recenziji	411

Recenziji

Knjiga Maše Hribar obravnava položaj oškodovanca v našem kazenskem postopku; osredotoča se predvsem na njegovo aktivno vlogo v kazenskem postopku. Sestavljena je iz sedmih sklopov.

Avtorica v uvodu predstavi izhodišča svoje razprave in poudarja, da je vloga oškodovanca v kazenskem postopku ambivalentna. Skozi dolga desetletja je bil namreč oškodovanec potisnjen v ozadje, ne-kje od šestdesetih let prejšnjega stoletja pa njegova vloga počasi spet prihaja v ospredje. Pozornost v monografiji je usmerjena predvsem v preučevanje procesnega položaja oškodovanca v ožjem smislu, kar pomeni, da se osredotoča na oškodovančeve procesne (sodelovalne oziroma participativne) pravice, ki mu dajejo možnost za aktivno sodelovanje v kazenskem postopku. Osredje teze, kot jih navaja avtorica, so: (1) kako se je skozi čas spreminjalo razumevanje procesne vloge oškodovanca; (2) kakšni so sodobni razvojni trendi, ki determinirajo njegovo umeščenost v slovenski kazenski postopek, in (3) kakšen je položaj oškodovanca v ožjem smislu v veljavni normativni ureditvi po noveli ZKP-N. Hkrati je zajet tudi pregled, (4) kako je oškodovančev procesni položaj v Sloveniji primerljiv z drugimi pravnimi redi. Avtorica nakaže tudi širši cilj knjige in poskuša odgovoriti na vprašanje, ali se zaradi okrepljene oškodovančeve vloge v našem kazenskem postopku spreminja tradicionalni koncept kazenskega postopka kot bipartitnega odnosa med državo in obdolžencem.

V drugem poglavju avtorica najprej poda kratek pregled razvoja kazenskega postopka in vloge oškodovanca v njem. Ugotavlja, da je v klasičnih razpravah o kazenskem pravu vloga žrtve kaznivega dejanja skoraj nevidna; žrtvin interes je izpodrinila država. Od nastanka viktimologije (sedemdeseta leta 20. stoletja) pa se je počasi razvijala tudi vloga oškodovanca, kar je v osemdesetih letih vodilo v sprejetje prvih mednarodnih dokumentov na področju varstva pravic žrtev in v razcvet idej o restorativni pravičnosti. Ob tem opozarja na teorijo postopkovne pravičnosti (*procedural justice*), ki

temelji na ideji, da pravičnost samega postopka vpliva na stališča in vedenje subjektov, ki so udeleženi v njem. Sodelovanje žrtev v kazenskem postopku naj bi prispevalo k temu, da žrtve postopek dojemajo kot bolj pravičen in s tem lažje sprejmejo tudi njegov izid. V nadaljevanju razdela argumente za vključevanje žrtev v kazenski postopek in proti njemu.

Sledi analiza različnih pojmovanj položaja žrtve v kazenskem postopku: od žrtve, ki je razumljena zgolj kot vir informacij (priča), prek žrtve kot subjekta škode in žrtve kot osebe, ki potrebuje podporo in zaščito, do žrtve kot subjekta, ki ima nadzor nad kazenskim pregonom, ter žrtve kot nosilke pravic v kazenskem postopku. V tem pogledu akademiki pravice žrtev kaznivih dejanj delijo v dve večji skupini: (1) na podporne pravice (na primer dostop do pomoči in podpore) in (2) na procesne oziroma sodelovalne (participativne) pravice (na primer procesna upravičenja oškodovanca).

V obsežnem tretjem poglavju so predstavljene štiri glavne razvojne linije veljavne pravne ureditve. Prvi steber tvorita jugoslovanska tradicija in njena nadgradnja, drugi steber predstavljajo evropski razvojni trendi, na podlagi katerih se oblikujejo skupni (minimalni) standardi varstva pravic žrtev kaznivih dejanj, tretji steber napolnjuje praksa Ustavnega sodišča RS in četrti steber pripada zakonodajalcu. Avtorica se posveti analizi vsakega od teh stebrov, predvsem je podrobna zgodovinska analiza zakonodaje. V nadaljevanju prikaže vpliv mednarodnih dokumentov in sodne prakse (ESČP in SEU) na položaj žrtve. Ugotavlja, da gre za postopne, vendar vztrajne premike v razumevanju žrtve kot nosilke (človekovih) pravic. Tudi ustavnosodna presoja glede pravic oškodovanca kaže razvoj od stališča, da oškodovanec ni upravičena oseba za vložitev ustavne pritožbe, do spoznanja, da v nekaterih primerih kazenska sodba vendarle tako močno posega v njegov pravni položaj, da mu je treba priznati interes za varstvo njegovih procesnih in nazadnje tudi nekaterih vsebinskih človekovih pravic.

Oškodovančev položaj se je izrazito spremenil z uveljavitvijo novele ZKP-N, s katero je bila implementirana Direktiva 2012/29/EU, in novele ZKP-O. Analiza obstoječe ureditve je jedro četrtega dela. Avtorica ureditev analizira glede na obstoječe oškodovančeve pravice, starost oškodovanca in fazo kazenskega postopka. Posebej se posveti tudi razpravi o oškodovančevem položaju v skrajšanih in poenostavljenih postopkih. Ugotavlja, da se v rednem kazenskem postopku obseg oškodovančevih sodelovalnih pravic približuje vlogi stranke, kar je najizraziteje v fazi glavne obravnave, izostane pa v fazi pred-

obravnavnega naroka in v postopku z izrednimi pravnimi sredstvi. S krajšanjem in poenostavljanjem kazenskega postopka je oškodovanec vedno bolj izključen iz postopka, medtem ko je pri alternativnih načinih reševanja kazenskih zadev oškodovanec sprejet v vlogi subjekta, ki je aktivno vključen v reševanje konflikta; njegovo sodelovanje je nujno za uspešno odvratanje kazenskega pregona.

V petem delu avtorica raziše primerjalnopravno sliko obravnavanega problema na primeru Hrvaške, Nemčije in Kanade. Preučuje položaj žrtve pred in med fazo sojenja ter po njej. Ugotavlja, da je v fazi pred sojenjem položaj slovenskega oškodovanca ugoden, saj omogoča možnost subsidiarnega pregona. Po drugi strani je šibka točka takšne ureditve, da je oškodovancem v vlogi subsidiarnega tožilca naloženo celotno breme kazenskega pregona. V fazi sojenja je položaj oškodovancev v ožjem smislu pri nas ugodnejši kot v primerjanih ureditvah, ker so obširne sodelovalne pravice zagotovljene vsem oškodovancem, ne glede na težo ali naravo kaznivega dejanja in neodvisno od tega, ali so izrazili željo po aktivnem sodelovanju v kazenskem postopku. Tudi v fazi rednih pravnih sredstev je slovenska ureditev primerjalno ugodna, saj ZKP dopušča vlaganje pritožb zoper končno sodbo vsem oškodovancem v ožjem smislu, čeprav je obseg izpodbijanja obsodilne sodbe omejen. Za vse preučevane ureditve pa velja, da žrtev kaznivih dejanj praviloma ne vključujejo v postopke z izrednimi pravnimi sredstvi. Položaj oškodovancev pri postopkih pogajanj pa je v slovenski ureditvi na zakonski ravni primerjalnopravno šibkejši oziroma normativno ohlapnejši.

V zaključni razpravi avtorica povzame svojo predhodno analizo in ugotavlja, da se položaj oškodovanca v slovenskem kazenskem postopku premika v smer razumevanja oškodovanca kot dodatne stranke kazenskega postopka. Skozi oškodovančev položaj v kazenskem postopku se kažejo različna pojmovanja žrtve kaznivega dejanja. Pojmovanje, ki oškodovanca razume kot samostojnega nosilca pravic, v slovenskem kazenskem postopkovniku še ni v celoti prevzeto. Primerjalnopravno je njegov položaj precej ugoden glede njegovih sodelovalnih pravic. Sklepno ugotavlja, da se pravice oškodovancev v slovenskem kazenskem postopku razvijajo razpršeno, nesistematično in nekoherentno, predvsem pa brez jasno razpoznavnega vrednostnega temelja. Kot dejstvo pa ostaja ugotovitev, da bolj ko se oškodovančev položaj v slovenskem kazenskem postopku približuje položaju stranke kazenskega postopka, bolj lahko s svojimi abstraktnimi upravičenji poseže v strukturno dinamiko kazenskega postopka, najbolj pa posega v položaj obdolženca.

Monografija Maše Hribar skratka celostno preučuje položaj oškodovanca v kazenskem postopku. To je izredno zanimiva in dinamična tema, saj se je položaj tega subjekta kazenskega postopka v zadnjih petdesetih letih močno spreminjal in razvijal tako v mednarodnem prostoru kot na naših tleh. Monografija temo predstavlja res celovito: preučuje oškodovanca v vseh njegovih položajih tako v smislu njegovih sodelovalnih pravic kot glede njegovih podpornih pravic, vendar se bolj osredotoča na prve. Pri analizi je avtorica temeljita in natančna; minuciozno analizira zgodovinski razvoj jugoslovanskega in slovenskega postopka v tem pogledu, prav tako je izredno nazorna pri prikazu številnih mednarodnih dokumentov in sodnih odločb mednarodnih sodišč in Ustavnega sodišča, ki se nanašajo na obravnavani problem. Položaj oškodovanca obravnava v vseh fazah rednega kazenskega postopka, upošteva pa tudi spremenjeno naravo kazenskih postopkov, ki vedno bolj prehajajo v skrajšane in poenostavljene oblike postopkov.

Avtorica v celotni knjigi kaže izrazit smisel za zaznavanje ključnih problemov obravnavane teme, ki jim gotovo ne manjka kompleksnosti. Tema se namreč dotika nevralgičnih procesnih točk: spremembe narave bipartitnega razmerja med strankama postopka z vključevanjem oškodovanca v klasični procesni trikotnik ter posledic, ki z vstopom preučevanega subjekta nastanejo za naravo kazenskega postopka, ki prehaja v restorativno pravičnost. V svojem razpravljanju je sistematična, disciplinirana in prepričljiva. To je celostno delo, ki tako na analitski kot na sintetični ravni ponudi nadpovprečno analizo obravnavanega problema. Podaja temeljit zgodovinski in sodobni pregled položaja oškodovanca tako v našem kot v primerljivih kazenskih postopkih in umešča našo ureditev med tuje. Nakazuje tudi, kam bo tekel nadaljnji razvoj in kaj to pomeni za naravo kazenskega postopka.

Monografija Maše Hribar je zaokroženo kazenskoprocesno delo, ki z vseh vidikov obravnava enega od udeležencev kazenskega postopka. Avtorica je temeljito naštudirala obstoječo slovensko in primerjalno pravno literaturo, relevantne sodne odločbe in podrobno analizirala vse vidike obravnavane tematike. V svoji analizi je dosledna, logično koherentna in prepričljiva, bralca suvereno vodi od problema do problema in pri tem ohranja pozornost tudi za detajle.

Rezultat je zrela, prepričljiva in odlično spisana knjiga.

dr. Katja Šugman Stubbs, redna profesorica
na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani
in sodnica Ustavnega sodišča

Monografija *Položaj oškodovanca v slovenskem kazenskem postopku* Maše Hribar je pionirska študija na polju raziskovanja kazenskopravne vloge žrtev v našem prostoru, saj tako celovitega procesnega pregleda položaja oškodovanca in njegovega pomena za kazenski postopek pri nas še nismo imeli. Knjiga je tako temeljna literatura za vse, katerih delo ali zanimanje zajema širša vprašanja kazenskega postopkovnega prava ter ožja vprašanja položaja žrtev v sodobnem kazenskopravnem sistemu. Primerna je tako za pravnike, ki se z vprašanjem žrtev v kazenskem postopku srečujejo v praksi, ter študente pravnih fakultet, za katere bi vsaj nekateri njeni deli lahko postali obvezna literatura. Zaradi tekočega jezika in jasnega sloga pisanja je knjiga primerna tudi za zainteresirano širšo javnost, ki bi želela bolje razumeti dinamiko kazenskega postopka in mesto oškodovanca v njej.

Avtorica v knjigi uvodoma opredeli vlogo žrtve v kazenskem postopku v vseh njenih različnih pojavnostih in modelih, ki jih uporabljajo različni pravni sistemi po svetu. Predstavljeni so širši zgodovinski razvojni trendi, ob katerih avtorica zastavi tudi vprašanje razlogov za vključevanje žrtev kaznivih dejanj v kazenski postopek in proti njemu. V nadaljevanju knjiga podrobneje opisuje štiri stebre, na katerih temelji položaj žrtve v slovenski kazenskopravni ureditvi danes: jugoslovansko pravno tradicijo, evropske razvojne trende, ustavnopravno misel in polje proste presoje zakonodajalca.

Po umestitvi vprašanja žrtev v širši kontekst avtorica v naslednjih poglavjih natančno oriše položaj oškodovanca v aktualni slovenski pravni ureditvi po noveli ZKP-N, pri čemer razlikuje med različnimi vrstami postopkov, mednje vključi tudi sodobnejše koncepte, kot so pogajanja o krivdi ter mehanizmi odvratanja od kazenskega postopka. Vprašanja slovenske ureditve umesti v primerjalnopravni kontekst, pri čemer uporabi metodo primerjanja posameznih institutov. Posamezne tuje ureditve tako prikaže glede na posamezne rešitve, ki jo zanimajo v slovenskem sistemu: zanima jo primerjava različnih oblik sodelovanja žrtev kaznivih dejanj v klasičnih kazenskih postopkih javnega pregona, ki jo dopolni še s primerjavo postopkov pogajanj o priznanju krivde.

Temeljna vrednost monografije za slovensko postopkovno pravo pa se pokaže v sklepnih delih, ki pomenijo sintezo predhodnih poglavij in spoznanj, pri čemer avtorica kritično vrednoti slovensko ureditev položaja oškodovanca in izpostavlja temeljne dileme ter prostor za izboljšave. Tu se avtorica utemeljeno sprašuje, na kakšen način vklju-

čitev dodatnega subjekta v zasnovo slovenskega kazenskega postopka spreminja položaj in dinamiko med glavnimi procesnimi subjekti, ter se opredeli do potreb, predvsem pa do možnih rešitev nekaterih izpostavljenih težav našega sistema.

Avtorica želi v knjigi odgovoriti na dve ključni vprašanji, in sicer kakšna je procesna vloga oškodovanca v ožjem smislu v slovenskem kazenskem postopku ter ali se zaradi okrepljene oškodovančeve vloge v našem kazenskem postopku spreminja tradicionalni koncept kazenskega postopka kot bipartitnega odnosa med državo in obdolžencem. Na obe vprašanji odgovarja s serijo jasno nanizanih in povezanih podvprašanj, ki jih razčlenjuje v posameznih poglavjih tako, da na koncu ponudi celovito sliko položaja oškodovanca v slovenskem sistemu in dilem, ki jih razvoj tega položaja vnaša v klasično strukturo kazenskega postopka.

Pomembna kvaliteta monografije je v jasni distinkciji, ki jo avtorica naredi med sodelovalnimi in podpornimi pravicami, ter analizi, namenjeni predvsem sodelovalnim pravicam, po posameznih fazah oziroma specifičnih oblikah kazenskega postopka. Glede na to, da je sodoben kazenski postopek vse bolj razčlenjen in da ga v resnici sestavlja povezana veriga različnih postopkov, je prav to njeno razlikovanje ključno tudi za razumevanje položaja oškodovanca, ki je po posameznih fazah pomembno drugačno. Tako na primer avtorica ugotavlja, da se položaj oškodovanca, ki deluje ob boku državnega tožilca, v slovenskem kazenskem postopku premika v smer razumevanja oškodovanca kot dodatne, »kvazistranke« kazenskega postopka, kar izrazito velja za oškodovance v fazi glavne obravnave, nekoliko manj pa v fazah preiskave in postopka s pritožbo. Takšna nova vloga oškodovanca v trenutni ureditvi tudi povsem izostane v fazi predobravnavnega naroka in v postopku z izrednimi pravnimi sredstvi. V primeru skrajšanih in poenostavljenih postopkov pa se nasprotno s krajšanjem in poenostavljanjem kazenskega postopka vse bolj izraža njegova bipartitna narava, omejena na reševanje kazenske zadeve med državo (ali ožje: državnim tožilcem) in obdolžencem, iz katere je oškodovanec v ožjem smislu izključen.

Avtorica ponudi tudi res celovit prikaz vpliva različnih dejavnikov na razvoj položaja oškodovanca v sodobnem času, pri čemer upošteva zgodovinske, primerjalne in strukturne dejavnike. Tu z natančno analizo potencialnih vplivov aktivnejše vloge oškodovanca na različne procesne subjekte in procesna načela ugotavlja, da lahko oškodovančeva vloga vpliva na dinamiko med glavnimi procesnimi subjekti. V

procesni zakonodaji so sicer prisotni določeni mehanizmi, ki blažijo posledice oškodovančeve udeležbe v razmerju do varstva obdolženčevih pravic na eni in učinkovitosti kazenskega pregona na drugi strani, vendar je tu še veliko prostora za sodno prakso, ki bo morala skrbeti za to, da v konkretnih primerih oškodovančeva udeležba ne bo pomenila čezmernega posega v obdolženčeva procesna jamstva. Ta so tudi najbolj izpostavljena različnim tveganjem v zvezi z aktivnejšo vlogo oškodovanca. Avtorica meni, da bo moralo sodišče v konkretnih kazenskih postopkih poiskati »jedro« obdolženčevih procesnih pravic, v katerega ni dopustno poseči; kar pa po njenem mnenju nujno pomeni, da se bo (je) polje obdolženčevih procesnih jamstev z oškodovančevo udeležbo (neizogibno) zožilo. Nadalje ugotavlja, da je udeležba oškodovanca pomembno vplivala na strukturno dinamiko kazenskega postopka tako z vidika uresničevanja nekaterih njegovih podpornih pravic kot tudi zaradi njegovega možnega udejanjanja sodelovalnih pravic, zato meni, da se je treba širjenja oškodovančevih pravic v kazenskem postopku lotiti previdno in kritično, tako pa zagotavljati, da bo njegova procesna vloga zasnovana na jasnih (konceptualnih oziroma ustavnih) temeljih.

Monografija bralcu tako prepričljivo pokaže, kako z večjo vlogo oškodovanca v kazenskem postopku prihaja do vse večjega poseganja v strukturno dinamiko kazenskega procesa, zaradi česar je ogrožen zlasti položaj obdolženca kot državi šibkejšega nasprotnika, narava kazenskega postopka pa na ta način pridobiva značaj, ki se odmika od tradicionalnih temeljev nevtraliziranega, objektivnega (racionalnega) in v javnem interesu zasnovanega modernega kazenskega postopka države proti posamezniku (obdolžencu). Osrednjo težavo takšnega razvoja avtorica utemeljeno vidi v tem, da pripuščanje zasebnih interesov v reševanje kazenskih zadev ne more biti neomejeno, saj bi takšen razvoj negiral moderno koncepcijo kazenskega postopka.

dr. Mojca M. Plesničar,
znanstvena sodelavka na Inštitutu za kriminologijo
pri Pravni fakulteti v Ljubljani in docentka
na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Ljubljana, 3. novembra 2023